

ser. 251(2)

Folklore and notes on education and games
from Molepe's I. Kgoadi -pe, 18/5

6
1/7

1

116 00-16

Nonwane

K34/5

Setsumi Le Mokxekolo

Mošimane wa motsumi a tšwa xo ya tsoma a e na le mpya tše lesome. A fihla a hwetša pitša lesome di ribexilwe di bobola byale ka mothšithši wa dinose di re: Boboo. A di khurumolla a sa hwetše selô ka xare ka tšona. Ka xo ya mafêlêlê a hwetša mokxekolwana a šila letsoko ka lenala. Mokxekolwana a tšwa a lekediša mošimanyana, mošimane a namêla mohlar. Mokxekolwana a fihla a rêma mohlare ka lenala a re: Semaulele semaulêle, semau ngia thikhitha, semau ngiya ngina-ngina. Sehlare sa wa. Ya re xe se wa mošimane a re mošimane a thôma xo re: Makuruwe ntlêlê mpya tša ka, Makuruwe ntlêlê mpya tša ka. Makuruwe ntlêlê mpya tša ka, xa ne a xweletša. Tša tla tša loma mokxekolo tša mmolaya tša mo kxeixanthša. Mošimane a foloxa a thšaba, mokxekolwana a šala a tsoxa a mo latêla a tšama a re: spere ke seporo ngia mfumana, spere ke seporo ngia mfumana byalo-byalo. Mošimane xe a mmona xore o e tla, a tsêna ka nokeng, bodibeng. Mokxekolo nala la fetoxa sexô a kxêlêla metsa. A re: "ditoko nka ditokonya, ditoko nka ditokonya! Ditoko nka ditokonya!" Mošimane a re: "Makuruwe ntlêlê mpya tša ka! Makuruwe ntlêlê mpya tša ka. Tša fihla tša loma mokxekolo tša mmolaya. Mošimane a tšwa a thšabêla xaê. Mokxekolo a šala a tsoxa a mo latêla a fihla a mo nthša ka xare xa batho a mo swara a re mpepule, a mo pepula, nthsohlole a mo sohlola byalo-byalo ba a ba ba fihla dipitšeng. Mokxekolwana a re ntsenthše ka mo pitšeng u be u (nthibexetsé) nkhurumêlê. A mo tsenthša ka pitšeng ela mokxekolo a beng a le ka xo yôna a šila letsoko ka lenala. Nkhurumêlê u be u ribexetšo pitša tše tša ka. Mošimane a mo khurumêla a ribexetša le dipitša tša xaxe a thšabêla xaê.

P. Mmahlanu Molepo.

Mahlodi e be e le kxosetsana, o be a le botse kudu le babô ba be ba mo rata moo ba beng ba sa rate xe a tšewa. O be a sa ke a ya xo raloka le bana ba bang a e hlwa ka xaê xabô. Le yôna o be a sa rate xo (tšeo) tšeewa. Bakxomana ba banthšî ba lete tše ding ba mo xoka a xaana.

Bofelong kxošî ya Maroteng a bitša dinonyana tša xaxe, dinonyana tša hwetša mahlodi a anexile mmela lwapeng a o letile. Dinonyana e be e le tše dинthšî m kudu. Xe di fihla tša bokañela mmela ola, a di raka a re "Tloxang mo kxorong ya papa." Tša fofa tša dula sorong. Le xôna a di raka a re, "Tloxang mo sorong la papa." Tša fofa tša dula letlaleng, le xôna a diraka a re "Tloxang mo tlaleng lešo." Tša nopa tša mo kuka tša leba naê thšemong ya mošatê moo bo mmaxe ba beng ba ile xôna. O ile xe a feta xo bo mmaxe a tsama a epela a re: O sepetše mahlodi a kxototsane a sethoto ka ipea semlapo. Ba xabô ba re: "Ka a sepele botse ngwana wa kxošî ya rena, mahlodi a kxototsane a sethoto ka ipea semlapo. Xe ba rialo dinonyana di be di hlakêla ka yôna mo xodimo. Eitse xe di tloxa naê a apola pheta ya xaxe a e lahlêla fase, mmaxe a e tôpa xore a šale a mmôna ka yôna.

Tša sobelêla naê xa xatšo. Tša fihla tša mmea lwapeng la mošatê. Basadi ba mošatê ba tšwa ba mo thabêla ba tlala ba letša mekxolokwane.

Ba mo hlabiša kxomo ya eba mokete a napa a ba moxatša kxošî. Ha e sa le a tsêna moo e se a ka a bolêla le tšatšî le tee xo fihlêla a eba le ngwana wa mošimanyana. Ngwana a xola a ba a diša mmaxe a sa bolele. Ngwana eo xe ba ile xo diša ba thee dinonyana. Ba re e mongwê le e mongwê a rêtê mmaxe. Ba rete ka moka, xe ba fihla xo yôna a re "xa ke tsebe rêtô sa mma, ba mo amoxe nonyana tšela ka moka. Ba no dia byalo ka methla ba thea nonyana tše dинthšî ba no mo amoxa. Ngwana eo

a tsotêlla mmaxe xo fihlêla ka tsatsî le leng xe a tsêna, mmaxe a re xo yêna: O re xe u rêta mmaxo o re ke "Mahlodi a kxototsane a mma ka ipea a sethoto semlapo." Batho ka moka ba thaba ba letša mekxolokwane xe ba e kwa a bolêla. Ba a ba ba mo hlabiša kxomo ka xoba e sa le a tsêna e se ba ka ba mo kwa a bolêla.

Bašimane ba ya xo thea dinonyana xosasa, ba re xe ba rêta a rêta mmaxe le yêna a re: Mma ke Mahlodi a kxototsane a mma ka ipea a sethoto semlapo, ba se ke ba mo tšêêla a tla xaê le nonyana tsa xaxe tšé dinthšî, a tla a di fa mmaxe. Ka tsatsî le lengwê mmaxe a botša kxošî a re: "Ke nyaka xo ya xaxešo. Kxošî a dumêla, a tloxa le morwaxe ba ya xaxabô ba hwetša noka e tletše. Mahlodi a re: Sexwaxwa khupa metse re fete ke nna Mahlodi a kxototsane a mma ka ipea a sethoto semlapo." Sexwaxwa sa re metse xa se ešo ke a bo lesêlê, lesêlê la re xa se ešo ke a bo kwena, kwena le yôna ya re xa se ešo ke a bo kubu. Kubu ya dumêla ya khupa metse ba feta. Ba fihla xaxabô, ba xabô ba mo thabêla kudu ba mo hlabiša kxomo.

Ke ya moselana wa Nkotana.

(Ka Matloxeleng Mojapelo).

Meralokô Le Mešomô Ya Bana

Bana ba banyennyana ba hlwa xaê le baxolo ba bôna. Banenyana ba hlwa ba raloša maswika ba re ke banana. Ba ba šetšeng ba hlalefile mosexare ba thsela kxati, ba khutêlana, ba neana bokati. Mathopama ba ya xo kxa metsi ba kxa moroxo le kxonyeng ba ya xe e šetše e le ba baxolo. Ba axa mantlwane ba apeiša xôna mantšiboya. Xe e le lehlabula bo mmabô ba ba tlêla le tša lehlabula.

Mantšiboya ba fala pitsa ba hladia, ba xotša mollô, bo-mmabô xe ba tsêna ba hwetša ba apeile. Xa ba na nakô ya xo tšwafa.

Bašimanyana ba raloša dikxomo tša maswika, ba hlalefileng ba bopa tša matsopa, madišong ba hlaba xobele. Ba kxa dikxophana tše dinyenyana ba di hlaba ka meetlwa ba phadišana, ya phalwang ba re ke kaki. Ba dia le dithwai. Tšona ke maswika, e mong wa ponya ba kxêtha a mang xo a xaxe a ponyoloxa xore a tlê a a tsebê xo a bôna. Xe a le tsebile wa le tšea a re: Thwai kororo! Xe e se lôna yola o tla mo laetša a re: Thwai kororo, byalo-byalo.

Xo tloxa moo ba ya xo tsoma dinonyana, xe ba ~~tenwa~~ tenwa ba ja bonte. Ba betla dithoka ba di nthša manthla. Ke moka mongwê wa betša mo thoka ya xaxe e thlabileng, ba bang ba lebanthša xôna. Mathapama xe ba xorošitše diruô, ba raxa letle. Letle, ba sepela ka maoto le matsôxô, matsôxô a le ka moraxo byale ka xe motho a dutše, eo ba mo raxan; yêna a eme a sepela a thšaba, xe ba tenwa ba epela dikoša kapa ba ya mubeteng.

Ke moralokô oo ba hlakanang le banenyana. Dikoša tša masoxana le methepa ke tša dinaka. Masoxana a letša dinaka a biina ka maoto, methepa yôna e letša meropa ka phapa ya kubu. Meropa ye meraro e ya fetana. Methepa e meng ke ya xo hlekêla xe masoxana a biina. Le xôna le phalang a mang le a rufiwa ka dipheta. Ke koša tšena di binwa le ke masoxana a (nyetseng) bikileng. Molaodi wa tšôna o bitšwa malokwane. Yêna xa a bini o letša phalafala, xe ba thôma le xe ba emiša.

~~Kxedišô ya Bana~~

Bana ba banenyana ba laiwa ke bo mmabô xaê, ba rutwa ke bôna mešomô ya sesadi, boitswaro byo bo botse le xore ba hlompê ba boxolo xo bôna, xore ba kxêthê mantswe xe ba bol'la le batho ba boxolo. Thutô e kxolo ba e rutwa komeng, ke moo ba laiwang tša bosadi le xore xa a e nee monna a mo sware byang. Xe a raotše xa a sa dumêlêlwa xo raloka le bašimane. Mantšeboya o dula ka xaê. Ba thea dinonyana le dinyepo. Xe a nywetšwe xa a sa dumêlêlwa xo dula metseng, ba re ke motho wa batho. Boxolo-xolo ba be ba hlahlobya kxweding e ngwê le e ngwê ya boraro xo bôna xore ba sa lokile. Ba hlahlobya ke bakxekolo. Xe ba hwetša a senyexile o nthšîwa dithakeng, o xoboxile ke mosadi.

8

Kxodišô ya Bana

Bašimane

Mošimanyana xo tloxa byaneng o rutwa boxale xo mamêlla bohloko, xe a ka re xo hlabya ke mootlwa a lla ba tla re u mosadi, monna xa a lle. O laiwa ke banna kxorong a nyatše xo šika le banenyana. Ya ka hlwang le banenyana o tla hwetša ba bang bo mo epela ba re! "Mmabanenyaneng kxatla mpiping" O laiwa xoba basadi xa ba ralokelwe. Molaô o moxolo wa banna o o rutwa thabeng, e leng moo a tlang xo phêtha bonna xôna. Lešoboro le xe le ka ba le ditedu ke ngwana le tabeng tša banna xa le na polêlô.

Taba tše, xo tee le tša kxôrô le

nakô tsa ngwaxa di laodiša ke

Maiša Molepo.

Kxôrô

Kxôrô ke moo banna ba dulang xôna, ba šomêla xôna, ba rêra melato xôna, ba jêla xôna. Banna ba ya ka xaê ka xo rôbala. Motse o mong le o mong o na le kxôrô ya ôna. Xe motho a tsêna motseng o tsêna ka lesoro la kxôrô, a hwetša banna kxorong.

Kxôrô e axilwe ka mafatê a betlilweng, e tiile xo eleletsá le mohla wa dira. Moeti xe a fihla motseng wa dumediša, ba mo dumêla, yaba ba mmotšiša maphelô le madireng a moo a tšwang, le bôna ba mo anexêla tša xabô bôna. Moeti o fiwa dijô xôna kxorong, monna. Ha e le mosadi xe a dumedišitše o fetêla ka lwapeng basading ba bang. B, be ba sa rate motho ya ka fetang le tlala, ba re "mpa xa e thsele noka." Ka mokxwa oo moeti ya fetang ba mo phexêlêla xore a je a tse a feta.

Ha e le ya phirimaletšweng, yêna xe ba feditše tša ditumedišô, ba mmexa xo monga motse, ke yêna ya ka mofang ~~xxx~~ malaô le dijô. Xe e le mmapatší ka moraxo xa tumedišô ba mmexa xo mong a motse, mmapatší a nthša sengwê sa tšeo a bapatsang a loba kxoší ya amoxêla madume a xaxe. Ke moka o tswêla pele papatsong ya xaxe.

Banna xe ba dutše kxorong, ba dula ditulong, bašimane ba dula fase ba theêlêtsá banna xe ba bolêla, xa ba die lešata kapa xo tsêna tabeng tša banna xe e se fêêla moo ba ka botšišwang potsô ba ba araba yaba xo lekane. Bašimanyana ba xoletšwa wa bôna mollô thokô, dibešo di pedi kxorong. Ke bôna ba rongwang xo tšea dijô le xo bušetša mexopo ka xaê. Banneng xo dula fêêla ba šetšeng ba xotše ba e na le hlaloxanyô ya ditaba. Mašoboro xe a ipôna boxolo a be a senya dilô ka boomo le kxomo ba e bolaya naxong ba e ja. Xe mong a yôna a re o dia molato banna ba be ba re xo kxoší "Wetša batho ba baš ba xootše, xobane lešoboro le be le sa lefišwe, lešoboro

10 conf. ba be ba le swanthša le mpya.

Mošimane xe a wetše le xe e le o monyeny ne ya ka bang le lemô tše 15, ke monna, xe ntwā e etšwa o tšea marumô a ya; ke monna. Athe lešoboro la lemô tše 30 xa le ye; ke ngwana. Mašoboro a maxolo a be a axa seruthuthu kxorong a lala xôna, a manyenyane a lala ka xaê le bo mmabô. Banenyana ba mathiša ba lala ka mothopeng le bo makxolwa bôna. Ba be ba swana le mašoboro ka xohle le xe a letšwe ngwana wa xaxe wa bolawa, le xo sêkwa xa a sekwe. Kôma e be e le yôna nthô e kxolo e beng e dia motho xore e be monna kapa mosadi, xobane le xe a raotše xe a se a wêla xa se selô.

Maiša Molepo

END S.251.